

Univerzita Hradec Králové

Bakalářská práce

2015

Hana Holková

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Terénní sociální práce v romské komunitě

v Novém Bydžově

Bakalářská práce

Autor:	Hana Holková
Studijní program:	B 6731 – Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální a charitativní práce
Vedoucí práce:	Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana Holková**
Osobní číslo: **U125**
Studijní program: **B6731 Sociální politika a sociální práce**
Studijní obor: **Sociální a charitativní práce**
Název tématu: **Terénní sociální práce v romské komunitě v Novém Bydžově**
Zadávající katedra: **Oddělení sociální práce a sociální politiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat problematikou z hlediska terénní sociální práce. Bude nastíněna vzájemná spolupráce mezi terénními sociálními pracovníky a komunitou. Bude popisována cílová skupina, její kontaktování, nejčastěji řešené problémy a vliv terénní sociální práce na tuto komunitu. Praktická část bude zaměřena na vliv a dopad této sociální práce. Použita bude kvalitativní strategie metodou rozhovoru.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Oddělení sociální práce a sociální politiky

Datum zadání bakalářské práce: **6. února 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2015**

L.S.

JUDr. Miroslav Mitlohner, CSc.

Ph.D.

ředitel

Mgr. Zuzana Truhlářová,

vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Novém Bydžově dne

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu práce Mgr. Miroslavu Kapplovi, Ph.D. za jeho ochotu, vstřícnost a cenné rady při odborném vedení mé bakalářské práce.

Abstrakt

HOLKOVÁ, Hana. *Terénní sociální práce v romské komunitě v Novém Bydžově, 2014.* Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph. D.

Teoretická část bakalářské práce popisuje v první kapitole pojmy sociální práce, sociální pracovník, klient a terénní sociální práce. Další kapitoly jsou věnovány historii romské komunity, příchodu Romů do města Nový Bydžov, krizovému období soužití romské komunity s majoritní společností a stavu současné pomoci a podpory Romů v Novém Bydžově, především projektu z evropského sociálního fondu „Podpora integrace Romů v Novém Bydžově“. Poslední kapitola teoretické části je věnována klíčovým činnostem terénní sociální práce.

V empirické části je popisováno výzkumné šetření formou kvalitativní strategie, které bylo zaměřeno na vliv a dopad terénní sociální práce na konkrétní romskou komunitu.

Klíčová slova: Romové, romská komunita, terénní sociální práce

Abstract

HOLKOVÁ, Hana. *Field social work in the Roma community in Nový Bydžov*, Hradec Králové 2014. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové. Leader of the Bachelor Degree Thesis: Mgr. Miroslav Kappl, Ph. D.

The first chapter of theoretical part of the thesis describes the social work concepts, social worker, client and field social work. The other chapters deal with the history of the Roma community, the Roma arrival in the town of Nový Bydžov, the Roma community and the majority community coexistence crisis period and the current Roma assistance and support in Nový Bydžov especially the "Promoting the Roma integration in Nový Bydžov" European Social Fund project. The last chapter deals with the field social work key activities.

The empirical part describes a Qualitative strategy research focused on the social work influence and impact on a specific Roma community.

Keywords: Roma, Roma community, field social work

Obsah

Úvod.....	12
1 Teoretická část	13
1.1 Definice a cíl sociální práce	13
1.2 Sociální pracovník.....	14
1.3 Klient.....	15
1.4 Specifika terénní sociální práce	15
2 Historie romské komunity.....	17
2.1 Rozdělení Romů dle subetnické skupiny	18
2.2 Legislativní vymezení romské menšiny	19
3 Příchod Romů do Nového Bydžova	20
3.1 Soužití Romů v Novém Bydžově s majoritní společností	20
3.2 Krizové období soužití romské komunity s majoritní společností.....	21
4 Stav současné pomoci a podpory Romům v Novém Bydžově	23
4.1 Projekt „Podpora integrace Romů v Novém Bydžově“	23
4.1.1 Terénní sociální práce v Novém Bydžově	24
4.1.2 Asistenti prevence kriminality.....	25
4.1.3 Nízkoprahové centrum pro děti a mládež DoPatra.....	26
5 Přístup k práci s romskou komunitou	27
6 Klíčové činnosti v rámci terénní sociální práce	28
6.1 Program „Finanční gramotnost“	28
6.2 Program „Vyučím se, vystuduji“	29
6.3 Dluhové poradenství	30
Shrnutí teoretické části	31
7 Empirická část.....	32
7.1 Hlavní cíl a výzkumné otázky.....	32
7.2 Výzkumná strategie.....	33

7.3	Operacionalizace	34
7.4	Organizace výzkumu.....	36
8	Interpretace získaných údajů podle tazatelských otázek.....	38
8.1	Tazatelské otázky	38
	Závěr.....	46
	Seznam použité literatury	49
	Seznam příloh.....	51
	Příloha A	52
	Příloha B.....	55

Seznam zkratk

OP LZZ	Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
VO	výzkumné otázky
TO	tazatelské otázky
R	respondenti

Úvod

Předcházení sociálnímu vyloučení a jeho řešení jsou závažnými problémy dnešní doby. Mezi skupiny, které jsou považovány za ohrožené tímto jevem, patří i etnické a další minoritní skupiny. Romové jako svébytná minoritní skupina žijí na území naší republiky již několik století. U většinového obyvatelstva jsou bráni jako celek, který je nositelem problémů ve společnosti. Tento postoj majoritní společnosti je dlouhodobě a hluboce zakořeněn.

Cílem bakalářské práce bylo zjištění vlivu a dopadu terénní sociální práce v konkrétní romské komunitě. Bakalářská práce je členěna na teoretickou a empirickou část. V první kapitole teoretické části a jejich podkapitolách jsou popsány všeobecné pojmy týkající se sociální práce – definice a cíl sociální práce, sociální pracovník a klient. Dále je popsána jedna ze specifických forem sociální práce, kterou je právě terénní sociální práce. Další kapitola a podkapitoly pojednávají o historii romské komunity a legislativním vymezení příslušníků menšin. Od třetí kapitoly je popisována historie příchodu Romů do Nového Bydžova a další vývoj ohledně soužití romské komunity s majoritní společností. Jedna z podkapitol je věnována krizovému období soužití romské komunity s majoritní společností, kdy se všichni obyvatelé města museli vypořádat s velmi vyhrocenými situacemi. Další kapitola a její podkapitoly se zabývají stavem podpory a pomoci romské komunitě, kdy jedním z nejdůležitějších kroků bylo posílení terénní sociální práce a následně přijetí asistentů prevence kriminality z řad romské komunity. V podkapitolách je popisován projekt podporovaný z Evropské unie s názvem „Podpora integrace Romů v Novém Bydžově“ a jednotlivé vytyčené aktivity tohoto projektu – terénní sociální práce, asistenti prevence kriminality, nízkoprahové centrum pro děti a mládež. Poslední kapitola a její podkapitoly v teoretické části se věnují klíčovým činnostem při práci s romskou komunitou.

Empirická část bakalářské práce se zabývala výzkumným šetřením. To bylo zaměřeno na zjištění vlivu a dopadu terénní sociální práce na konkrétní romskou komunitu – ve městě Nový Bydžov. Při výzkumném šetření byla použita kvalitativní strategie s využitím polostrukturovaných rozhovorů. Obsahem empirické části je stanovený hlavní cíl výzkumu, výzkumné otázky, tazatelské otázky, výzkumná strategie a organizace výzkumu, interpretování vlastních zjištěných dat a shrnutí v závěru bakalářské práce.

1 Teoretická část

Terénní sociální práce se některými specifiky výrazně liší od jiných způsobů poskytování sociální práce. Je jednou z možností, jak můžeme na profesionální úrovni pracovat a realizovat sociální práci. Touto cestou můžeme řešit a zmírňovat důsledky nejen sociální exkluze, ale i konkrétní a momentální zhoršení individuálních situací u klientů. „*Terénní sociální práce je z hlediska zákona o sociálních službách realizována prostřednictvím terénních forem sociální práce*“ (Nedělníková a kol., 2006, s. 10).

Sociální práce jako taková má své poslání a cíle. Jejími základními aktéry jsou klient a sociální pracovník. V následujících podkapitolách se budu věnovat vymezení pojmů, kterými jsou definice a cíl sociální práce, sociální pracovník, klient a terénní sociální práce.

1.1 Definice a cíl sociální práce

Sociální práce je postavena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Existuje mnoho autorů, kteří definovali sociální práci. Například Matoušek (2001) ve své práci cituje jednu z nejstarších definic sociální práce, která tvrdí, že „*sociální práce je prostě to, co dělají sociální pracovníci.*“ Další definice je založená na sociálním fungování: „*Cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí*“ (Navrátil in Matoušek, 2001, s. 184). Je však třeba vycházet nejen z konceptu sociálního fungování. Vedle potřeby intervence na úrovni klienta a také na úrovni prostředí musí být zdůrazněna potřeba zajímat se o jejich vzájemný vztah a napravovat nefunkčnost tohoto vzájemného vztahu [Janebová, 2013]. Tento postoj již ovlivňuje a výrazně ovlivní naši sociální práci v budoucnu, neboť je obsažen v návrhu zákona o sociálních pracovnících.

Cíl sociální práce je všeobecně chápán jako poskytování sociálních služeb jednotlivcům, rodinám, skupinám, nebo komunitám. „*Formulace cíle sociální práce se samozřejmě různí, a to s ohledem jak na společenský a kulturní, tak i historický kontext*“ (Navrátil, 2001, s. 10). Za cíl sociální práce lze tedy považovat pomoc při nastolení rovnováhy a funkčnosti mezi požadavky prostředí a jejich zvládnutím klientem [Navrátil, 2001].

1.2 Sociální pracovník

Osobnost sociálního pracovníka může mít rozhodující význam pro postoj klienta k intervenci a jeho participaci na řešení jeho problému. Sociální pracovník má klientovi pomoci v jeho obtížné životní situaci při obnově jeho sociálního fungování. Je tedy velmi důležité, jaký postoj má ke svému povolání, jaké jsou jeho teoretické znalosti, jaký je jeho přístup ke klientovi a jakými vlastnostmi on sám disponuje.

Teoretická výbava je pro kvalitní provádění sociální práce v dnešní době zcela nezbytná. Sociální práce jako věda se neustále rychlým tempem rozvíjí. Její poznatky jsou doplňovány a teoretická základna sociální práce se rozšiřuje. Je tedy zcela na místě, aby se sociální pracovník neustále učil a nové vědomosti aplikoval do své práce. *„Profesionální výkon sociálního pracovníka lze také chápat jako využití vědomostí a aplikaci teorie při dosahování požadovaných změn (na straně klienta, v jeho sociálním prostředí)”* (Navrátil, 2001, s. 25).

Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR je návodem k profesionalitě při vykonávání sociální práce. V tomto kodexu jsou definována pravidla etického chování sociálních pracovníků ve vztahu nejen ke klientovi, ale i ke svému zaměstnavateli, ke kolegům, ke svému povolání, jeho odbornosti a rovněž ke společnosti. Při vykonávání práce sociálního pracovníka je nezbytné respektování jedinečnosti každého člověka a jeho právo na seberealizaci, což je v kodexu uvedeno, a dovolují si citovat alespoň jeden z bodů: *„Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti“* (in Matoušek, 2003, s. 369).

Sociální pracovník vždy musí ctít lidskou důstojnost klienta a uznávat jeho svéprávnost, musí umět respektovat jeho svobodné rozhodování. Hodnotí a posuzuje danou problematiku, navrhuje vhodné možnosti řešení klientovy životní situace, musí mít však stále na paměti, že řešitelem problému je sám klient. Sám sociální pracovník by měl ke kvalitnímu vykonávání sociální práce disponovat vlastnostmi jako empatie, vřelost, opravdovost a intuitivní tvořivost [Řezníček, 1994].

Velmi důležité je pro sociálního pracovníka sebepoznání. *„Sebepoznání je nikdy nekončící proces, který by se měl prolínat celou naší profesní kariérou“* (Janebová, 2013, s. 31). Umět

rozpoznat svoji nedokonalost, umět si ji přiznat a umět s ní především pracovat, patří zcela nezbytně do výbavy sociálních pracovníků.

1.3 Klient

„Dokážete-li vidět v klientovi lidskou bytost schopnou důstojně řešit vlastní problémy a schopnou samostatně rozhodovat o tom, co je pro ni dobré, nebude pro vás nijak těžké vidět, že klient chce vždy spolupracovat“ (Úlehla, 1996, s. 50). Předmětem intervence sociálních pracovníků je právě klient. Klientem se stává ten člověk, který se ocitl v problematice životní situaci, kterou není schopen vlastními prostředky zvládnout. Jeho schopnost sociálního fungování je omezena a je třeba navodit rovnováhu mezi požadavky sociálního prostředí a zvládáním problémů klientem. Někteří klienti, vyhledávají sami pomoc a podporu sociálního pracovníka, při zvládání své životní situace. V mnohých situacích je však třeba pracovat s klienty, kteří mají k intervenci negativní přístup. Každý klient je tedy jiný a pro každého z nich je potřebný odlišný přístup sociálního pracovníka. Klient a pracovník přicházejí do vzájemného vztahu s určitým očekáváním. Klient chce nalézt pomoc, pracovník chce pomáhat. Právě tento aspekt rovnováhy může být počátkem obnovení sociálního fungování klienta [Matoušek, 2001].

1.4 Specifika terénní sociální práce

Specifikem terénní sociální práce je především ta skutečnost, že potenciální klienti jsou vyhledáváni v jejich přirozeném prostředí. Tento způsob práce umožňuje navázání kontaktu s lidmi, kteří z nejrůznějších důvodů sami institucionální pomoc nevyhledávají, nebo ji i odmítají. Návštěvy v domácnostech pak poskytují příležitost nejen ke spolupráci s klientem samotným, ale i s celou rodinou a širším společenstvím. V případě práce ve vyloučených lokalitách se nabízí možnost skupinové, nebo komunitní práce. Právě vstup do přirozeného prostředí těchto klientů, tedy do jejich ryze soukromých prostor, však klade vysoké nároky na etiku chování a profesionalitu pracovníků. V § 69 o sociálních službách je vymezeno: *„Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života“* (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Klienty terénní sociální práce jsou určitá vyloučená společenství. Často to bývají právě Romové. Terénní sociální pracovník se musí v komunitě dobře orientovat, je se svými klienty v častém, někdy i denním kontaktu. Musí znát jejich kulturní odlišnosti i individuální specifika. „*S romskou komunitou je často spojováno podezření ze zneužívání služeb sociální pomoci. Realita však ukazuje, že mnozí Romové, nejčastěji z důvodu své nevzdělanosti, neinformovanosti a sociální izolace od většinové společnosti, neumějí využívat všech možností...*“ (Navrátil, 2003, s. 71). Problémů, kterým se terénní sociální pracovník v sociálně vyloučené komunitě věnuje, je mnoho.

2 Historie romské komunity

Je třeba nahlédnout do historie Romů, abychom pochopili, proč i v dnešní době přetrvává sociální exkluze v romských komunitách a je v nich třeba poskytovat právě terénní sociální práci.

Nejprve je však třeba říci, že označení „Romové“ je samotnými Romy v jednání preferováno jak v tuzemsku, tak i mezinárodně. Označení „Rom“ je akceptováno i mezinárodními romskými organizacemi. Romská komunita se u nás, ale i v zahraničí skládá z mnoha subetnických skupin. Některé skupiny používají pro své odlišení vlastní označení své komunity [Frištenská, Víšek, 2000]. „*Romové představují specifickou etnickou skupinu, jejíž příslušníci nemají vlastní stát a žijí rozptýleni po celém světě*“ (Kappl, 2014, s. 45).

Předkové dnešních Romů pocházejí z indického subkontinentu, kde patřili v tehdejším systému kastovní společnosti k nejnižším sociálním vrstvám. Mezi jejich tradiční profese patřil obchod s tažnými zvířaty, kovářství, provozování kejklířství a hudby [Frištenská, Šišková, Víšek, 2004]. Vzhledem k tomu, že produkty jejich profesí potřebovalo tehdejší obyvatelstvo pouze příležitostně, vedl je tento způsob obživy ke kočovnému způsobu života. „*Kastovní systém nedovoloval v rodině řemeslo měnit, a tak syn pokračoval ve šlépějích otce. Tato tradice se v romských rodinách udržela donedávna, teprve industrializace druhé poloviny 19. století připravila Romy o jejich tradiční způsob obživy*“ (Šišková, 2008, s. 124). Z Indie odcházeli mezi 3. a 10. stoletím našeho letopočtu, kdy důvodem byla nemožnost uživit se z tamních zdrojů. Od 13. století jsou Romové přítomni na evropském kontinentu. V Evropě byli nejprve vítáni, protože přinášeli nové informace o vzdálených zemích. Brzy však začalo jejich pronásledování. Jednak ze strany církve, která je vinila z nevěrectví a čarodějnictví, ale rovněž i ze strany světské moci. Ta je vinila ze špionáže, loupežnictví, ale i konkurence tehdejšími řemeslnickým cechům. Pronásledování a útlak Romů je spojen s celými dějinami jejich pobytu na evropském kontinentu. Byli vyháněni, zabíjeni, a proto se ve velké většině neusazovali a místo toho žili kočovně [Frištenská, Šišková, Víšek, 2004].

V období druhé světové války došlo u nás k vyhlazování Romů z rasových důvodů a po roce 1945 pokračovala tendence asimilační politiky a manipulace. Válečná léta umocnila pro přeživší Romy sociální bídu, kulturní a vzdělávací zaostalost, umocnila jejich vykořeněnost a izolaci od společnosti, důsledkem pak bylo zpomalení procesu adaptace. V polovině 50. let se komunistická vláda rozhodla zrušit romské osady, které v té době existovaly na okrajích

vesnic a měst. Jejím záměrem bylo rozptýlení romského obyvatelstva po celém území státu. Tímto krokem přišli Romové o způsob obživy mající návaznost na zemědělství a řemesla a pro ně tak důležitou tradiční rodinnou komunitní pospolitost. Násilná cesta asimilace byla nahrazena mírnější koncepcí společenské integrace. „*K vyrovnání s majoritou mělo dojít cestou materiálních a sociálních výhod pro „občany cikánského původu“*“ (Horváthová, 1998, s. 34). Orientování Romů v novém prostředí bylo obtížné a životní styl majoritní společnosti byl pro ně nesrozumitelný.

Listopadovou revoluci v roce 1989 přivítali Romové s novou nadějí, ta je však zastihla nepřipravené na to, aby nesli odpovědnost za následky svých činů a za vlastní život. Hlavním problémem se stala jejich nezaměstnanost, která byla způsobená nízkou úrovní jejich vzdělanosti. „*Romové vnímají současnou dobu jako zlou, svou situaci jako nebezpečnou. Za komunistů, jak říkají, jim bylo lépe. Všichni měli práci, nikdo jim nenadával, mohli chodit do všech hospod, jejich ženy a děti byly v bezpečí*“ (Říčan, 1998, s. 30).

2.1 Rozdělení Romů dle subetnické skupiny

Romové sami sebe nepovažují za jedno ucelené etnikum. Svoje postoje k ostatním Romům řídí na základě subetnické a klanové příslušnosti. Nejvyšší úroveň mají příslušníci klanů, kteří vykonávají nejprestižnější povolání, což jsou hudebníci, a dále mají nejsvětější barvu pleti. O klanech tmavých a společensky neuznávaných jsou ze strany ostatních Romů udržovány předsudky. Některé rody mezi sebou téměř nekomunikují, mají odlišné historické zázemí, neuzavírají mezi sebou sňatky, nestýkají se mezi sebou. Vztahy mezi nimi pak bývají mnohdy horší než s obyvatelstvem majoritní společnosti. Na území České republiky žijí čtyři romské komunity: 80% romské populace v ČR tvoří slovenští Romové, 10% olašští Romové a zbývajících 10% se dělí mezi německé Romy a maďarské Romy [Janoušková, Nedělníková, 2008].

2.2 Legislativní vymezení romské menšiny

Jedno z vymezení menšin, tedy i Romů, je uvedeno v zákoně o právech příslušníků národnostních menšin, které jsou zde definovány jako *„společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka, kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo“* (Zákon č. 273/2001 Sb.).

3 Příklad Romů do Nového Bydžova

Před rokem 1976 žily v Novém Bydžově tři romské rodiny. Členové těchto rodin byli považováni za starousedlíky a svým způsobem života se nijak zásadně nelišili od ostatních obyvatel města.

V roce 1976 se do Nového Bydžova přistěhovalo 83 romských občanů. Tato událost je zaznamenána v Pamětní knize města Nový Bydžov 1933 – 1976, která je spolu s dalšími předchozími pamětními knihami uložena ve Státním okresním archivu v Hradci Králové. Tyto pamětní knihy jsou psány ručně. Samotný záznam je velmi strohý, uveden pod „Různé“ s poznámkou „Příchod cikánského obyvatelstva“. Přesná citace záznamu zní: „V roce 1976 se do našeho města přistěhoval větší počet osob cikánského původu (celkem 83), převážně z okresů Humenné a Poprad.“¹

Ze sdělení pamětníků stálo za příchodem těchto Romů ze Slovenska splnění stranického úkolu tehdejšího předsedy Městského národního výboru v Novém Bydžově. S jejich příchodem však došlo k výrazné změně tváře tohoto města a tato trvá částečně dodnes. Těmito novými občany města byly obydleny domky převážně na hlavních ulicích a ty byly přichozími Romy postupně během dalších let vybydlovány. S jejich přistěhováním došlo také ke zvýšení kriminality, ta se týkala převážně krádeží. Před obyvateli majoritní společnosti města a těmito novými občany byla dlouhá cesta, dnes nazývaná slovem integrace. Od roku 1976 až do současné doby žije v Novém Bydžově nejvíce Romů ze Slovenska, dále olašští Romové a maďarští Romové.

3.1 Soužití Romů v Novém Bydžově s majoritní společností

Do roku 1989 byla politika našeho státu zaměřena na romskou komunitu směrem k vyhledávání a poskytování sociálních dávek na nejrůznější oblasti života těchto rodin. Všichni občané tehdejšího Československa měli právo na zaměstnání. V Novém Bydžově byli tito občané nejvíce zaměstnáváni v závodech Mlékárna Nový Bydžov, Koželužna Nový Bydžov a Kovoplast Nový Bydžov. Pouhé poskytování finančních injekcí však situaci Romů nevyřešilo, a to ani v tomto městě. Romové s penězi neuměli nakládat, a pokud jim byly

---

1 Pamětní kniha města Nový Bydžov, Státní okresní archiv v Hradci Králové.

poskytnuty věcné dávky, tak zafungovala okamžitě jejich schopnost směnného obchodu. Domácnosti Romů v Novém Bydžově byly velmi nuzné, jejich vzdělávání bylo na nulové hodnotě. Téměř všechny romské děti navštěvovaly tehdejší zvláštní školu ve městě. Romové se stále těžko sžívali se způsobem života majoritní společnosti, ta je ponechávala na jejím okraji. V průběhu uvedených let přicházely do Nového Bydžova další romské rodiny, převážně ze Slovenska, které následovaly do Čech své rodinné příslušníky.

Po roce 1989 začala být postupně věnována stále větší pozornost sociální otázce romských komunit u nás. V roce 1993 pak došlo k rozdělení Československa, což také zásadně ovlivnilo všeobecně život romských rodin. Být zaměstnán však již nebylo povinností a konkrétně v našem městě začali být občané romské komunity propouštěni. Postupně začaly zanikat všechny závody, které v této době zaměstnávaly ještě alespoň malou část těchto občanů. Většina Romů v Novém Bydžově začala být dlouhodobě v evidenci úřadů práce, které vznikly, a zároveň dlouhodobě na sociálních dávkách, což u některých rodin přetrvává dodnes. Zvýšila se také kriminalita. Na druhou stranu došlo v těchto letech v našem městě ke zvýšení vzdělanosti v komunitě – několik občanů se vyučilo a následně získalo i středoškolské vzdělání.

Ze strany vedení města a sociálních pracovníků byla stále častěji pocíťována potřeba více a soustavně pracovat s občany z romské komunity. Proto byla v roce 2004 získána dotace z Úřadu vlády na terénního pracovníka, který byl vybrán z romské komunity. Ten v této době získával středoškolské vzdělání. Činnost tohoto pracovníka však selhala, neboť nezvládl profesionální přístup k řešení situací svých klientů a plnění svých povinností. Jeho činnost byla k poslednímu červenci 2005 ukončena. Od srpna 2005 byla přijata terénní sociální pracovnice pocházející z majoritní společnosti. V této době se terénní sociální práce zaměřila na vzdělávání dětí z romské komunity, kdy probíhalo doučování těchto dětí. Ostatní podpora a pomoc romské komunitě však byla poskytována spíše okrajově. Nevedla tak k výraznému posunu soužití majoritní společnosti a romské komunity ve městě.

3.2 Krizové období soužití romské komunity s majoritní společností

Za počátek krizového období života romské komunity v Novém Bydžově lze považovat podzim roku 2010, kdy došlo ke znásilnění dívky z majoritní společnosti příslušníkem z místní romské komunity. Za tímto trestným činem následovala tři skupinová přepadení. Pachateli byli převážně nově příchozí Romové. V této době vznikla petice občanů, ve které

žádali vedení města o zajištění bezpečnosti a řešení romské problematiky, neboť kriminalita prudce stoupla a občané se báli vycházet do ulic. Situace byla velmi napjatá, petici podepsalo 3 257 občanů města. Jak již bylo uvedeno, i v této době přicházela do Nového Bydžova nová vlna obyvatel z romské komunity. I starousedlíci novobydžovské komunity byli napadáni a cítili se ohroženi. Vedení města začalo vést s jejich zástupci jednání. Ta byla velmi problematická, ale obě strany se snažily o snížení napětí mezi majoritním obyvatelstvem a romským minoritním obyvatelstvem.

Následkem událostí ve městě a jednání, která následovala, bylo za dané situace realizováno několik opatření. Ta byla podpůrného i represivního charakteru. Pro všechny obyvatele města byla zřízena „Městská linka pro bezpečí a pořádek ve městě“, jejíž dostupnost zajišťovala městská policie. Číslo linky bylo předáno prostřednictvím sociálních pracovníků a městské policie do všech rodin ve městě. Linka byla zajišťována nepřetržitě, opatření trvá dodnes a je občany města využíváno. Město najalo bezpečnostní agenturu a rovněž vedlo jednání s tehdejším ministrem vnitra o posílení obvodního oddělení zdejší státní policie.

Této napjaté situace ve městě využilo vedení Dělnické strany a v březnu 2011 proběhla v Novém Bydžově demonstrace. Ohlášení demonstrace vzbudilo v romské komunitě strach a paniku. Obavy z této situace však ovládly všechny obyvatele. Vedení města přijalo řadu bezpečnostních opatření. Sociální pracovníce, které znaly dobře romskou komunitu, byly vysílány do rodin, kde se snažily situaci zklidňovat. Většina žen a dětí z romské komunity opustila před demonstrací město, neboť se obávala o svoje životy. V tomto přístupu byla ze strany sociálních pracovníků podporována. Většina romských mužů ve městě zůstala. Státní policie, městská policie, vedení města a sociální pracovníce v závěru celou situaci zvládly. Nutno však poznamenat, že velkou zásluhu na průběhu samotné demonstrace, a to bez použití zbraní, měli sami Romové. Zbraně byly na obou stranách, ale zástupci romské komunity vedli své příslušníky k jejich nepoužití. Tak se v závěru celá demonstrace obešla bez závažných zranění a nedošlo ke ztrátám na životech.

4 Stav současné pomoci a podpory Romům v Novém Bydžově

Po událostech uvedených v předešlých podkapitolách pokračovalo vedení města v řešení otázky bezpečnosti ve městě, jejíž součástí byla pomoc a podpora romské komunitě při jejím začleňování.

V roce 2011 bylo požádáno o dotaci z Ministerstva vnitra na zřízení nového kamerového systému. Tuto dotaci město v roce 2012 získalo. V témže roce pak požádalo město Úřad vlády o dotaci na pokračování obnovy kamerového systému a rovněž uspělo. Mohlo tak v roce 2013 realizovat další část obnovy kamerového systému ve městě. V současné době má Nový Bydžov kvalitní kamerový systém. Ten již pomohl v četných případech řešit bezpečnostní situaci ve městě.

V roce 2011 požádalo město u Ministerstva práce a sociálních věcí o poskytnutí dotace z Evropského sociálního fondu ČR z operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost na projekt s názvem „Podpora integrace Romů v Novém Bydžově“. Město Nový Bydžov tuto dotaci získalo a projekt byl v realizaci od počátku února 2012 do konce ledna 2015. Podmínkou získání dotace na tento projekt bylo zaregistrování sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Město však chtělo posílit práci s romskou komunitou již v roce 2011, proto hradilo od září 2011 náklady na terénního pracovníka a podílil se částečně na jeho dotaci i po celou dobu projektu.

4.1 Projekt „Podpora integrace Romů v Novém Bydžově“

Město Nový Bydžov je organizací vykonávající státní správu na úrovni obce s rozšířenou působností. Má zkušenost se získáváním prostředků Evropské unie z různých operačních programů. S oblastí romské integrace má zkušenosti od 90. let minulého století, intenzivní zkušenosti má pak od roku 2004. Realizovány již byly různé projekty: terénní sociální práce, veřejně prospěšné práce, prevence kriminality, sociální služby pro romskou komunitu.

Obsah projektu „Podpora integrace Romů v Novém Bydžově“ je reakcí na vyhrocenou bezpečnostní situaci v listopadu 2010 a na řadu protestů a situací, které následovaly. Zároveň je reakcí na potřeby novobydžovské komunity, které byly identifikovány průzkumem na konci roku 2010. Cílem projektu bylo zajištění sociálních služeb a aktivit v romské komunitě, které povedou k její integraci v Novém Bydžově. *„Ztráta romské identity, kultury a jazyka nesmí představovat podmínku začlenění Romů do české společnosti. Integrací je zde myšleno*

plnohodnotné začlenění Romů do společnosti, které jim umožní, aby si volili, která kulturní specifika a odlišnosti si přejí zachovat“ (Balvín, 2007, s. 12).

Jako zásadní opatření ze strany vedení města, sociálních pracovníků, veřejnosti a samotných Romů byly zvoleny tyto aktivity:

- terénní sociální práce
- program Finanční gramotnost
- program Vyučím se, vystuduji
- nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – sociální služba
- asistenti prevence kriminality
- řízení, administrace a publicita projektu [Žádost o finanční podporu z OP LZZ, 2011].

Projektem „Podpora integrace Romů v Novém Bydžově“, který má dobu trvání tří let, by mělo dojít k zajištění a stabilizaci aktivit integrujících Romy do společnosti. Po ukončení projektu by měly některé stabilizované aktivity pokračovat a v případných nových aktivitách reagovat na další aktuální potřeby romské komunity při její integraci. Jednotlivé aktivity by měly být financovány z obecních a státních zdrojů.

V následujících podkapitolách budou popsány projektové aktivity terénní sociální práce, asistenti prevence kriminality, či nízkoprahové zařízení. Pozornost bude věnována podkapitole s názvem Terénní sociální práce v Novém Bydžově, neboť právě její vliv na život romské komunity je předmětem mého výzkumu. Programu „Vyučím se, vystuduji“ a programu „Finanční gramotnost“ bude věnována pozornost v následující kapitole a jejich podkapitolách.

4.1.1 Terénní sociální práce v Novém Bydžově

Služby terénní sociální práce jsou poskytovány dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Posláním sociální služby je snaha o sociální začlenění a pozitivní změnu způsobu života ohrožených novobydžovských romských rodin. Podpora, pomoc a poradenství jsou bezplatné služby, které jsou dostupné v přirozeném prostředí klientů. Aktivity projektu jsou zaměřeny na cílovou skupinu od 15 let výš. Služby jsou poskytovány na principu využití vlastních zdrojů klienta, důvěry, bezpečí, spolupráce a profesionálního přístupu.

Terénní sociální práce je v rámci projektu zaměřena především na tyto aktivity:

- pomoc při jednání se zaměstnavateli, pomoc se životopisy, doprovod na pohovory
- dluhové a finanční poradenství
- vyjednávání splátkových kalendářů
- spolupráce se sociálními službami
- spolupráce s úřadem práce ve věci zajištění pomoci klientům
- pomoc při jednání s institucemi
- soustavná práce s klienty od 15 let věku zejména v oblastech vzdělávání, zdravotní a protidrogové prevence
- prevence gamblerství
- definování potřeb klientů a nastavení individuálních plánů [Žádost o finanční podporu z OP LZZ, 2011].

Realizace aktivit probíhá po dobu 35 měsíců prostřednictvím dvou pracovnic, a to 35 měsíců činností pracovnice v sociálních službách (terénní pracovnice) a 28 měsíců sociální pracovnící (terénní sociální pracovnice), která byla do srpna 2012 financována z jiných zdrojů [Žádost o finanční podporu z OP LZZ, 2011]. Obě pracovnice jsou z majoritní společnosti města. Terénní pracovnice je zaměstnána u města od roku 1988 a od této doby byla na různých pozicích v sociální oblasti v kontaktu s novobydžovskou romskou komunitou. Terénní sociální pracovnice byla v kontaktu s romskou komunitou od srpna 2005. Od ledna 2013 došlo ke změně terénní sociální pracovnice, ta byla do romské komunity uvedena za pomoci terénní pracovnice a asistentů prevence kriminality.

4.1.2 Asistenti prevence kriminality

Cílem této aktivity je zejména motivace obyvatel romské komunity ze strany asistentů prevence kriminality k pozitivnímu způsobu života, k udržení zaměstnání, k udržení veřejného pořádku a zlepšení vztahů s obyvateli z majoritní společnosti.

Asistenti prevence kriminality provádí tyto činnosti:

- pochůzková činnost pod vedením městského strážníka ve smíšených hlídkách
- dohled nad veřejným pořádkem
- kontrola místní výkupny kovů

- aktivní působení na problémové rodiny, jejíž členové jsou častými pachateli přestupků proti veřejnému pořádku
- spolupráce při kontrolách heren a barů
- pomoc při řešení výtržnictví, rodinných a sousedských sporů
- pozitivní působení na mládež
- spolupráce s nízkoprahovým zařízením [Žádost o finanční podporu z OP LZZ, 2011].

4.1.3 Nízkoprahové centrum pro děti a mládež DoPatra

Nízkoprahové centrum pro děti a mládež DoPatra má klub Čásek pro děti ve věku 6 – 14 let a klub Čas pro mládež a mladé lidi ve věku 15 – 26 let. Právě klub Čas je součástí projektu „Podpora integrace Romů v Novém Bydžově“. Tento klub usiluje o pozitivní změnu v životním způsobu uvedené věkové kategorie. Nabízí bezpečné prostředí pro trávení volného času, kdy se tímto způsobem předchází rizikům spojeným s dětstvím, dospíváním a ranou dospělostí. Služby jsou poskytovány podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a jedná se zejména o tyto služby:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti vedoucí k pozitivnímu vztahu k práci
- sociálně terapeutické činnosti
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů, obstarávání osobních záležitostí [Žádost o finanční podporu z OP LZZ, 2011].

5 Přístup k práci s romskou komunitou

Terénní sociální práce je založena na podrobných znalostech romské komunity ve městě. Mezi klíčové činnosti v rámci terénní sociální práce patří především pravidelné mapování romské komunity, které se odvíjí od soustavného denního kontaktu s klienty v terénu, ale i ambulantní formou. Základem získání těchto poznatků je správná komunikace. Umění komunikovat, umění naslouchat, umění empatie je jádrem veškeré sociální práce. Každodenní práce s klienty z romské komunity je založena především na respektování jejich hodnotového systému. Je třeba vždy klienta pochopit, snažit se nespěchat a být trpělivý. Vnímat jejich rozvinutou mimoslovní komunikaci a umět sám dávat i informace řečí svého těla. Dalším důležitým faktorem jsou emoce, které hovoří o zájmu. Při komunikaci s romskými klienty je třeba být v jejich blízkosti a nebát se dotyků, které často používají a zároveň rádi přijímají. Je třeba neustále ověřovat, zda klient informace pochopil, a neustále připomínat sjednané termíny. Ke každému klientovi z romské komunity je třeba přistupovat individuálně a nelze se spoléhat na to, co funguje u jednoho. U druhého to nemusí fungovat vůbec. „*Při komunikaci je potřeba naladit se na podobnou strunu, kterou Rom prožívá. Rom se nebojí přístnosti, pokárání a kritiky, je-li míněna upřímně a taktně...*“ (Frištenská, Víšek, 2002, s. 99).

6 Klíčové činnosti v rámci terénní sociální práce

Mezi klíčové činnosti v rámci terénní sociální práce v Novém Bydžově patří program „Finanční gramotnost“, program „Vyučím se, vystuduji“ a poskytování poradenství a služeb v oblasti dluhové problematiky. Tyto klíčové činnosti budou popsány v následujících podkapitolách.

6.1 Program „Finanční gramotnost“

Způsob hospodaření se významně podílí na životní úrovni a na vytvoření stabilizovaného materiálního zázemí. To však Romům není vlastní. „*Mnozí autoři poukazují na neschopnost Romů racionálně zacházet s finančními prostředky – střídají se dny hojnosti a dny naprosté nouze*“ (Bakalář, 2004, s. 79). Právě k alespoň částečnému řešení tohoto problému má přispět program „Finanční gramotnost“.

Program „Finanční gramotnost“ probíhá jednou ročně, a to v délce 25 hodin. Programem projde vždy nejméně 15 klientů od 15 let věku. Kladen je především důraz na praktickou stránku věci, kdy jednotlivá témata jsou prokládána praktickými činnostmi, které s nimi souvisí. Dále se účastníci podílejí na aktivitách vedoucích k jejich potřebě finančního plánování. Kurz je ukončen testem, kterým se ověřuje porozumění předávaných informací.

Osnova náplně programu:

- organizace českého bankovního systému
- základní bankovní pojmy
- základní bankovní služby
- jednotlivé produkty bank
- jednotlivé produkty pojišťoven
- produkty od nebankovních poskytovatelů
- hospodaření domácnosti a tvorba finanční rezervy

Cílem programu je seznámit účastníky se základy finanční gramotnosti, která patří do základní výbavy dnešního člověka. Jedná se o získání schopností nejen naučit se hospodařit s vlastními finančními prostředky, ale také získat povědomí o bankovních produktech a různých formách pojištění.

6.2 Program „Vyučím se, vystuduji“

Součástí projektu „Podpora integrace Romů v Novém Bydžově“ je i program „Vyučím se, vystuduji“, který se věnuje zvyšování vzdělanosti v místní romské komunitě. *„Zkvalitňování výchovy a vzdělávání romských žáků je jednou z významných součástí celkové integrace romských komunit do společnosti. Tato cesta není jen záležitostí koncepce zaměřené na školství, ale je součástí celého systému změn, který je zakotven v koncepci romské integrace“* (Balvín, 2007, s. 10). V rámci tohoto programu probíhá spolupráce se základními školami v Novém Bydžově ohledně získání přehledu o vycházejících žácích a následně se Střední školou technickou a řemeslnou v Novém Bydžově, která je ze strany romské komunity upřednostňována v navazujícím vzdělávání po základní škole, neboť má dostatečně širokou nabídku učebních oborů. V rámci programu probíhají pravidelně měsíční schůzky se zástupci jmenované střední školy, kde jsou předávány informace o studujících žácích mezi terénní pracovníci a učiteli. S rodiči a studujícími je pracováno převážně individuálně, a to s ohledem na konkrétní rodinné zázemí a související situace.

Vzdělání je jedním z klíčových faktorů, které ovlivňuje postavení na trhu práce a tím následně ekonomické i sociální postavení jedince a jeho rodiny. Za hlavní příčinu vysoké nezaměstnanosti Romů je považována jejich nedostatečná kvalifikace v profesích, které lze uplatnit na trhu práce, a celkově nízká úroveň vzdělanosti dospělé romské populace. *„Etnická integrace Romů bez řešení vzdělanostního deficitu většiny příslušníků tohoto společenství není možná“* (Frištenská, Víšek, 2000, s. 64). Problémem jsou i špatné pracovní návyky. Z historického hlediska jsou způsobené kočovnými předky s volnými řemesly a příležitostnou pracovní aktivitou. Rovněž však předlistopadovým garantováním pracovního místa pro každého, a to bez ohledu na skutečnost jeho přístupu k práci. Dalším důvodem vysoké nezaměstnanosti Romů je diskriminace ze strany zaměstnavatelů, kteří na základě předsudků uchazeče o práci ihned odmítnou bez možnosti prokázání individuálních schopností. Nezanedbatelným problémem může být i systém poskytování sociálních dávek, který nekvalifikované jedince, tedy i Romy, příliš nemotivuje k hledání zaměstnání.

Výchova dětí v romské rodině je zcela odlišná od výchovy v majoritní společnosti. Matky z majoritní společnosti vychovávají své děti s využitím nejrůznějších odměn i trestů, jejich výchova je orientována na výkon a budoucnost. Romové jsou orientováni na současnost. V romské rodině se neočekává, že dítě bude individualitou a že bude za sebe bojovat v konkurenčním prostředí, které je v neromské společnosti. Platí pro ně stále pravidlo, že

jednotlivec a jeho zájmy nejsou tak důležité jako rodina [Frištenská, Víšek, 2002]. Romské matky považují za nejdůležitější, jak se dítě momentálně cítí, usilují o naplnění jeho aktuálních potřeb. Romské děti tak nastupují do škol nepřipravené z hlediska potřebných znalostí, ale i sociálních dovedností, kdy nejsou zvyklé na jasná pravidla a výchovné strategie. S tímto problémem se snaží Nový Bydžov alespoň částečně vypořádat tím, že při jedné základní škole byla zřízena přípravná třída, kterou navštěvují romské děti předškolního věku.

Rozdílná výchova v předškolním věku je jedním z důvodů školních neúspěchů romských dětí. Podstatným je také vztah Romů ke škole a vzdělávání. „*Pro Romy stále platí staré pravidlo, že jednotlivec a jeho zájmy nejsou ani zdaleka tak důležité jako celek - rodina, rod a jejich přežití*“ (Frištenská, Víšek, 2000, s. 65). Vzdělání v romské rodině není stále příliš ceněno, na žebříčku jejich hodnot je zařazeno nízko.

6.3 Dluhové poradenství

Jednou z klíčových činností je poskytování poradenství a služeb klientům z romské komunity v oblasti řešení dluhové problematiky. Specifikem způsobu života Romů je jejich zaměření na současnost. Tento způsob života sehrává roli ve velké zadluženosti romské komunity v Novém Bydžově. Naši klienti tímto způsobem ve většině případů opakovaně řešili a pravděpodobně i dále řeší momentální potřebu finančních prostředků s tím, že neuvažovali a neuvažují, zda budou schopni tyto půjčky splácet. „*V souvislosti s jejich zadlužením můžeme hovořit o zadlužených či předlužených rodinách*“ (Nedělníková, s. 69, 70).

Klientům poskytují terénní sociální pracovníce poradenství, pomoc s vyjednáváním splátkových kalendářů u jednotlivých firem, zprostředkovávají komunikaci mezi klienty a exekutory a poskytují další potřebné služby související s touto oblastí. Vyřešením tohoto problému ve většině rodin by byla insolvence. Vzhledem k tomu, že v těchto rodinách nebývá pravidelný příjem, nelze tento způsob řešení ve větší míře využít. Pomoc s řešením dluhové problematiky v romské komunitě je pro terénní pracovníky činnost jak časově, tak obsahově velmi náročná a dlouhodobá. Vyžaduje od nich velkou profesionalitu, trpělivost, ale také důslednost.

Shrnutí teoretické části

Úkolem teoretické části bylo vyjmenovat nástroje, momenty a oblasti vedoucí k možnosti popsání vlivu a dopadu terénní sociální práce na konkrétní romskou komunitu. Tyto skutečnosti byly zformulovány v jednotlivých kapitolách a podkapitolách.

Bylo postupováno od uvedení do problematiky, kdy bylo třeba definovat sociální práci, její cíle, sociálního pracovníka, klienta a specifickou formu sociální práce, kterou je terénní sociální práce. Byla popisována historie Romů všeobecně a následně historie týkající se romské komunity v Novém Bydžově s navázáním popisu současného stavu pomoci a podpory, která jim je poskytována. Zmiňován byl přístup k práci s romskou komunitou a uvedeny byly klíčové činnosti, vedoucí ke zvyšování vzdělávání především dětí a mládeže, ke zvyšování přebírání zodpovědnosti klientů za svoje rozhodnutí a zvyšování jejich kompetencí při řešení problémů.

Na základě popsaných skutečností byly s ohledem na cíl bakalářské práce stanoveny dvě výzkumné otázky. První výzkumná otázka je zaměřena na vliv a dopad terénní sociální práce přímo na příslušníky romské komunity, na vztah pracovníka a klienta, možnosti dalších forem pomoci a zjištění názoru na poskytování tohoto způsobu sociální práce. Druhá výzkumná otázka je zaměřena na řešení problému majority a minority, tedy vlivu a dopadu terénní sociální práce na soužití těchto komunit ve městě. Přesná formulace výzkumných a tazatelských otázek je uvedena v empirické části této bakalářské práce.

7 Empirická část

V následující části této práce bude prezentováno výzkumné šetření. Výzkum sám znamená proces vytváření nových poznatků. Je to systematická a naplánovaná činnost, u které se jedná o snahu zodpovědět kladené výzkumné otázky a přispět tak k rozvoji daného tématu [Creswell in Hendl, 2005].

Výzkumné šetření je zaměřeno na identifikaci a popsání problémových oblastí, které jsou důležité pro samotné terénní sociální pracovníky, pro romskou komunitu a pro majoritní společnost ve městě.

Vzhledem k tomu, že jsem dlouhodobým zaměstnancem Města Nový Bydžov, kdy v sociální oblasti pracuji již více jak dvacet šest let, je mi problematika romské komunity žijící v Novém Bydžově velmi blízká a poslední tři roky se jí intenzivně pracovně věnuji.

7.1 Hlavní cíl a výzkumné otázky

Hlavním cílem mého výzkumného šetření bylo zjištění vlivu a dopadu terénní sociální práce na konkrétní romskou komunitu - ve městě Nový Bydžov. Účelem tohoto výzkumného šetření je popsání postavení a stavu romské komunity po několikaleté činnosti terénní sociální práce ve městě. Výsledky výzkumu poslouží jako jeden z podkladů komunitního plánování sociálních a navazujících služeb Města Nový Bydžov v následujícím období po roce 2014.

Pro získání informací, které jsou potřebné pro směřování výzkumu, byly stanoveny dvě výzkumné otázky, které byly přetransformovány do sedmi tazatelských otázek. Ty se vztahovaly vždy k první nebo druhé z výzkumných otázek.

Kvalitativní výzkum:

- **výzkumná otázka č. 1 (dále VO1)**

Jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na členy romské komunity?

- **výzkumná otázka č. 2 (dále VO2)**

Jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na soužití ve městě?

Tazatelské otázky (dále TO):

- **TO1**
V jakých oblastech má terénní sociální práce dopad na život romské komunity a řešení jejích problémů?
- **TO2**
Myslíte si, že využívání terénní sociální práce klienty souvisí s důvěrou k terénní sociální pracovníci (proč a jakým způsobem)?
- **TO3**
Jaká forma pomoci by podle vašeho názoru ovlivnila situaci místní romské komunity?
- **TO4**
Jaký je váš názor na další zachování terénní sociální práce, případně její rozšíření?
- **TO5**
Jaký vliv má poskytování terénní sociální práce na soužití romské komunity s majoritní společností?
- **TO6**
V čem se podle vás změnilo vnímání romské komunity většinovým obyvatelstvem?
- **TO7**
Kde vnímáte problémy a jiné rizikové situace ve vzájemném soužití romské komunity a většinového obyvatelstva, na které by se terénní sociální práce ve městě měla zaměřit?

7.2 Výzkumná strategie

V metodické části bakalářské práce, která navazuje na část teoretickou, byla zvolena kvalitativní strategie. Kvalitativní výzkum uvádí zjištění ve slovní podobě, kdy se snaží o popis, který je výstižný, plastický a podrobný. Výzkumník se snaží o sblížení se zkoumanými osobami, o proniknutí do situací, ve kterých se nacházejí, protože jen tak jim může porozumět a může je i popsat. Kvalitativní výzkum používá metody, které umožňují být zkoumaným osobám tváří v tvář [Gavora, 2000].

Za výzkumný nástroj kvalitativního výzkumu jsem zvolila metodu polostrukturovaných rozhovorů. Tato výzkumná metoda je méně standardizovaná a více závisí na osobě vykonávající výzkum. Neužívá statistické metody a techniky a provádí se na menší skupině respondentů. Vychází z předem stanovených témat (výzkumných otázek) a otázek

(tazatelských otázek), které se mohou dále rozvíjet pomocí dalších otázek tak, aby respondent porozuměl správně otázce, nebo se další otázkou ověřuje, zda bylo porozuměno správně odpovědi. „*U polostrukturovaného interview tedy máme definované tzv. jádro interview, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za povinnost probrat*“ (Miovský, 2006, s. 160). Tato metoda má řadu výhod, např. je jasné, kdo tazateli odpovídá, procento dokončení je vyšší než návratnost dotazníků. Tazatel sám zaznamenává odpovědi respondentů. Problémem této metody může být např. časová náročnost, neanonymita u citlivých otázek, kdy je respondent v přímém kontaktu s tazatelem, nebo nechtěné ovlivnění respondenta. Polostrukturované rozhovory byly vedeny s několika respondenty, a to z řad zastupitelů města Nový Bydžov, pracovníků Města Nový Bydžov a samotných příslušníků romské komunity.

Ke zpracování získaných dat byla použita metoda vytváření trsů. Tato metoda slouží k tomu, aby byly seskupeny určité výroky. Tímto procesem vznikají obecnější kategorie, kdy se zařazují do dané skupiny, tedy trsu, na základě opakujícího se znaku. Společným znakem trsu může být tematické překrytí, které vyhledáváme ve výrociích respondentů. Ty se týkají jednoho tématu [Miles, Huberman in Miovský, 2006].

7.3 Operacionalizace

Hlavní cíl výzkumu a operacionalizace dvou stanovených výzkumných otázek do sedmi tazatelských otázek kladených respondentům:

Tabulka 1- Operacionalizace výzkumných otázek do tazatelských otázek

Hlavní cíl výzkumu	Zjistit vliv a dopad terénní sociální práce na konkrétní romskou komunitu a na soužití romské komunity s majoritní společností.
VO	TO
VO1 Jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na členy romské komunity?	TO1 V jakých oblastech má terénní sociální práce dopad na život romské komunity a řešení jejich problémů?
	TO2 Myslíte si, že využívání terénní sociální

	<p>práce klienty souvisí s důvěrou k terénní sociální pracovníci (proč a jakým způsobem)?</p>
	<p>TO3</p> <p>Jaká forma pomoci by podle vašeho názoru ovlivnila situaci místní romské komunity?</p>
	<p>TO4</p> <p>Jaký je váš názor na další zachování terénní sociální práce, případně její rozšíření?</p>
<p>VO2</p> <p>Jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na soužití ve městě?</p>	<p>TO5</p> <p>Jaký vliv má poskytování terénní sociální práce na soužití romské komunity s majoritní společností?</p>
	<p>TO6</p> <p>V čem se podle vás změnilo vnímání romské komunity většinovým obyvatelstvem?</p>
	<p>TO7</p> <p>Kde vnímáte problémy a jiné rizikové situace ve vzájemném soužití romské komunity a většinového obyvatelstva, na které by se terénní sociální práce ve městě měla zaměřit?</p>

7.4 Organizace výzkumu

Při kvalitativně orientovaném výzkumu byly použity polostrukturované rozhovory, které byly vedeny s dvanácti respondenty. Čtyři rozhovory byly vedeny s pracovníky města, kteří pracují s klienty z romské komunity. Čtyři rozhovory byly vedeny se zastupiteli města, kteří mohou ovlivňovat život příslušníků romské komunity v Novém Bydžově. Čtyři rozhovory byly vedeny se samotnými příslušníky z romské komunity, kteří jsou klienty terénních sociálních pracovníků. Při rozhovorech bylo dbáno na navození příjemné a bezpečné atmosféry. Forma polostrukturovaných rozhovorů byla použita z důvodu, že se jedná o odborníky na danou problematiku a přímo příslušníky romské komunity, kdy tímto způsobem bylo možné získat i další informace ke zkoumanému problému, rovněž byla možnost pokládat v případě potřeby doplňující otázky.

Rozhovory byly prováděny v terénu, a to tak, aby prostředí vyhovovalo nejen každému z respondentů, ale i tazateli. Deset respondentů jsem v záležitosti zrealizování výzkumu oslovila osobně, dva respondenty jsem oslovila telefonicky. V úvodu setkání proběhla všeobecná komunikace, která navodila atmosféru k vedení rozhovoru. Následně pak byli vždy jednotliví respondenti seznámeni s výzkumnými otázkami a bylo přistoupeno ke kladení tazatelských otázek. V rámci rozhovorů nebyla využita práce s diktafonem, protože jsem dbala na vytvoření bezpečné atmosféry a respondenti nahrávání odmítli. Rozhovory byly zapisovány ručně, tempo rozhovorů bylo tomuto způsobu zaznamenávání přizpůsobeno. Následně došlo k jejich přepisu do elektronické formy.

Harmonogram výzkumu:

- prosinec 2014 – sestavení tazatelských otázek a sjednání termínů rozhovorů
- leden, únor 2015 – polostrukturované rozhovory
- únor, březen 2015 – zpracování získaných údajů (kódování a analýza dat)

Zjištěné odpovědi byly podle přiřazených kódů rozděleny na dvě základní skupiny:

- odpovědi totožné, respektive podobné
- odpovědi odlišné

Z těchto rozdělených údajů jsem se snažila vyvodit závěry, jak se v odpovědích shodují, téměř shodují, nebo liší názory jednotlivých respondentů. Vzhledem k tomu, že se jednalo

o polostrukturované rozhovory, tak se linie rozhovorů od sebe do určité míry lišily. Byly porovnány odpovědi jednotlivých respondentů navzájem. Nejprve odpovědi totožné, respektive podobné, a poté odpovědi odlišné. Mezi odpověďmi respondentů jsem se snažila najít vztah.

Výsledky kvalitativního výzkumu jsem zhodnotila ve slovním závěru, kde byly shrnuty odpovědi na stanovené výzkumné otázky.

8 Interpretace získaných údajů podle tazatelských otázek

Údaje byly získány od dvanácti respondentů, kterým bylo pokládáno sedm tazatelských otázek týkajících se poskytování terénní sociální práce ve městě Nový Bydžov.

8.1 Tazatelské otázky

TO1

V jakých oblastech má terénní sociální práce dopad na život romské komunity a řešení jejích problémů?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit, v jakých oblastech má terénní sociální práce dopad na život romské komunity a řešení jejích problémů. Informovanost o konkrétních oblastech má svůj význam z hlediska plánování a realizování dalších činností a opatření i z hlediska možnosti poskytování poradenství a vyhledávání pomoci.

Prostřednictvím odpovědí na tazatelskou otázku bylo následně analyzováno, že ve všech případech znají oslovení respondenti některé oblasti, kterými se terénní sociální práce zajímá. Odpovědi totožné, respektive podobné, byly zaznamenány u finančního hospodaření, dluhové problematiky, hájení práv a zájmů, výchovy a vzdělávání dětí. R2: *„Já pracuju na úřadě necelé 2 roky a věnuju se právě romské komunitě. Vnímám dopad své práce především v oblasti pomoci při řešení dluhové problematiky. Například při vyjednávání splátkových kalendářů a při komunikaci s exekutory.“*

Dva respondenti (R5 a R7) považují navíc za velmi důležitou oblast provádění terénní sociální práce znalost romské komunity ve městě. R5: *„Za hodně důležité považuji pravidelné mapování lokalit, kde žijí Romové, orientování se v komunitě. Znalost komunity je pro ty oblasti pomoci důležitá.“* R7: *„Víme, kdo je domácí, kdo přespolí. Zda děti chodí, nebo nechodí do školy. Kteří mají problémy, kteří mají dávky. Terénní sociální práce je spojovací článek mezi minoritou a majoritou.“* Tito dva respondenti jsou zastupitelé, názory jsou tedy politického charakteru, který směřuje k získání podkladů pro zajišťování financování této oblasti.

Shrnutí TO1

Na základě analýzy odpovědí respondentů byl vyvozen závěr, že respondenti jako důležité oblasti poskytování terénní sociální práce označili finanční hospodaření, hájení práv a zájmů, výchovu a vzdělávání dětí, dluhové poradenství. Ty mají dopad na život romské komunity a řešení jejich problémů. Ani v jednom případě nedošlo k situaci, že by oslovení respondenti neznali a neměli zkušenost s některou oblastí poskytování terénní sociální práce. Zároveň se všichni oslovení respondenti shodli na tom, že nejdůležitější oblastí poskytování terénní sociální práce je oblast dluhového poradenství.

TO2

Myslíte si, že využívání terénní sociální práce klienty souvisí s důvěrou k terénní sociální pracovníci (proč a jakým způsobem)?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit názor respondentů, jakým způsobem využívání terénní sociální práce souvisí, či nesouvisí s důvěrou k terénní sociální pracovníci a proč.

Prostřednictvím odpovědí na tazatelskou otázku bylo následně analyzováno, že všichni respondenti, ačkoliv mají z hlediska svých pozic jiný úhel pohledu, se jednoznačně shodují, že využívání a poskytování terénní sociální práce souvisí s důvěrou k těmto pracovnícím. Odpovědi oslovených respondentů byly totožné, respektive podobné. R2 uvedl: „*Vybudování vztahu mezi klienty a pracovníci je velmi důležité. Řekla bych, že až klíčové pro výkon této práce, neboť se domnívám, že pokud získá klient ke mně důvěru, můžeme nastolit spolupráci při řešení záležitostí. Ty záležitosti můžou úzce souviset s jeho soukromým.*“ Někteří z respondentů poukazují i na důležitost respektu. R1: „*Nastavení důvěry mezi klientem a terénní pracovníci je při té práci důležité. Řekla bych, že i rozhodující. Jsou tu lidé s jinými hodnotami a normami, prostě s jinými názory a najít společnou řeč, aby to fungovalo, spočívá právě v nastavení důvěry a taky následně ochoty pracovat.*“ Shoda o důvěře k terénním pracovnícím byla vyjádřena i ze strany respondentů z romské komunity. R9: „*Je to o důvěře a hlavně je to o tom, jak komunita vycítí tu osobu...*“ Dále R9 uvedl: „*Já sám jim důvěřuju, protože i když nejsou jako my černý, tak nám rozuměj. Mně jejich práce moc pomohla, i moji rodině.*“

Shrnutí TO2

Na základě analýzy odpovědí respondentů byl vyvozen závěr, že všichni respondenti považují za nezbytné, aby klienti terénním sociálním pracovnícům důvěřovali, pak může být poskytováno kvalitní poradenství a další služby. Zároveň byla vyjádřena domněnka, že s důvěrou souvisí i další aspekty jako například vybudování vzájemného respektu, odborný, ale i lidský přístup.

TO3

Jaká forma pomoci by podle vašeho názoru ovlivnila situaci místní romské komunity?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit, jaká forma pomoci by podle názoru respondentů ovlivnila situaci místní romské komunity.

Prostřednictvím odpovědí na tazatelskou otázku byly následně analyzovány odpovědi oslovených respondentů, kdy odpovědi totožné, respektive podobné, se opakují u šesti respondentů (R1-R6). Společně pojmenovávají nejvíce problém v oblasti zaměstnanosti, výchově a vzdělávání. R2: *„Celkově by se měla pozornost zaměřit na výchovu a vzdělávání dětí, především prostřednictvím nízkoprahového zařízení, vyhledávat tyto klienty v terénu a působit na ně dlouhodobě od malička.“* R6: *„Forem pomoci by bylo daleko víc. Najít cestu, aby bylo možné lidi zaměstnat, aby měli příjem, děti aby chodily do školy, aby měly vzdělání.“* Žádný z těchto respondentů však nedefinuje další formu pomoci, která by mohla kladně ovlivnit situaci romské komunity ve městě. Proto lze vyvodit, že formy pomoci, které jsou realizované, jsou dostatečné. Jeden respondent zastupitel (R7) vidí další formu pomoci v sexuální výchově. R7: *„Měla by být nějaká sexuální výchova. Můžu mít jenom tolik dětí, které užívám a taky k něčemu vychovám. Nesmí být dítě jenom zdrojem příjmu, ale musí být výchova.“* Celkem čtyři oslovení respondenti (R8, R9, R11 a R12) vztahují nejvíce formy pomoci k terénní sociální práci. Rovněž jejich odpovědi byly totožné, respektive podobné. Jeden respondent (R10), který je příslušníkem romské komunity, uvedl odpověď odlišnou s tím, že by pozitivní změny měli chtít lidi sami. Formu pomoci tedy vidí v seberealizaci. R10: *„Myslím si, že musí chtít ty lidi sami, aby se to nějak změnilo, nemůžou se snažit jenom ty pracovnice, ale i ty lidi.“*

Shrnutí TO3

Na základě analýzy odpovědí oslovených respondentů byl vyvozen závěr, že formy pomoci, které jsou realizované v Novém Bydžově, v dostatečné míře ovlivňují situaci místní romské komunity. Někteří respondenti přímo uvádějí, že terénní sociální práce poskytuje ve zcela dostatečné míře formy pomoci. Poukazují pouze na oblasti problémů, ale nenavrhují formy pomoci, jak tyto problémy řešit. Jeden respondent poukazuje na další možnost formy pomoci, a to cílenou sexuální výchovu do romské komunity, která by měla být zároveň i výchovou správného přístupu k rodičovství. Jeden respondent z romské komunity vyjádřil názor, že by se sami Romové měli podílet na zlepšení ovlivnění své situace.

TO4

Jaký je váš názor na další zachování terénní sociální práce, případně její rozšíření?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit názor respondentů na zachování terénní sociální práce ve městě a na její případné rozšíření.

Prostřednictvím odpovědí na tazatelskou otázku byly analyzovány odpovědi oslovených respondentů, kdy všichni respondenti jsou pro zachování terénní sociální práce ve městě. Jejich odpovědi jsou totožné, respektive podobné. R9: *„Práce by měla být zachovaná, je spousta lidí, ty některý věci vůbec nezvládnou a tahle práce a pracovnice jim můžou pomoc. Kdyby to mělo zaniknout, spousta rodin by bylo odepsaných.“* Jeden respondent (R1) se domnívá, že by bylo vhodné tuto práci rozšířit i na celý správní obvod Nového Bydžova. R1: *„Dokonce si myslím, že by se měla terénní sociální práce rozšířit i na okolní spádové obce, protože i tam jsou lidé, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením.“* Další respondent (R3) vyjádřil domněnku, že s rozšířením na správní obvod by mělo dojít na základě zjištěné potřeby i k navýšení počtu pracovníků. R3: *„Stávající stav je plně vyhovující pro lokalitu Nový Bydžov. Od roku 2015 budou pracovnice poskytovat terénní práci pro celé správní území Nového Bydžova a je možné, že z důvodu požadavků a potřeby práce bude třeba navýšit v budoucnu terénní pracovníky.“* Dále bylo analyzováno na základě odpovědí respondentů z řad zastupitelů, že tito se shodují v tom, že terénní práce v Novém Bydžově by měla být rozhodně zachována a počet pracovníků navýšen. R7 uvádí: *„Nezbytná nutnost po našich zkušenostech. A po reformě tato potřeba vznikla. Teď jsou dvě, z mého pohledu by měli být minimálně čtyři terénní pracovníci.“*

Shrnutí TO4

Na základě analýzy odpovědí oslovených respondentů byl vyvozen závěr, že všichni tito respondenti se shodují na skutečnosti, že terénní sociální práce v Novém Bydžově by měla být zachována. Respondentům z romské komunity vyhovuje stávající stav počtu terénních pracovníků. Polovina respondentů, kteří pracují na úřadě, jsou rovněž pro zachování stávajícího stavu, druhá polovina je pro rozšíření terénní sociální práce na celý správní obvod Nového Bydžova. Všichni čtyři respondenti, kteří jsou zastupiteli města, jsou pro navýšení počtu terénních sociálních pracovníků. Navýšení počtu pracovníků není z jejich strany podmiňováno rozšířením na správní obvod Nového Bydžova. Žádný z respondentů nezaujal stanovisko, že by měla být terénní sociální práce ve městě ukončena.

TO5

Jaký vliv má poskytování terénní sociální práce na soužití romské komunity s majoritní společností?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit, jakým způsobem může ovlivnit poskytování terénní sociální práce vztahy mezi příslušníky romské komunity a většinového obyvatelstva v Novém Bydžově.

Prostřednictvím odpovědí na tazatelskou otázku bylo následně analyzováno, že všichni respondenti považují terénní sociální práci za mezičlánek v soužití Romů v Novém Bydžově s většinovým obyvatelstvem. Odpovědi totožné, respektive podobné, byly zaznamenány u všech oslovených respondentů. Respondent zastupitel (R5) uvedl: *„Důležité také je, aby naši Romové měli kontakt se společenským prostředím, aby tam byla vzájemná znalost a vznikala nějaká důvěra. A to si myslím, že se o to právě tyto pracovnice snaží.“* Pro porovnání respondent R9, který je klientem z romské komunity, sdělil: *„Práce v terénu má vliv dobrý, protože jejich prostřednictvím pak fungují obě strany. Nevím, co k tomu dodat víc. Sám jejich pomoc využívám a moc mně to pomohlo.“* Dva respondenti (R6 a R7) uvádějí, že potencionální hrozbou pro další poklidné soužití je současná generace dětí a je třeba, aby se terénní sociální práce zaměřila na jejich výchovu a vzdělávání.

Shrnutí TO5

Na základě analýzy odpovědí respondentů byl vyvozen závěr, že respondenti považují terénní sociální práci za důležitý mezičlánek při vzájemném seznamování s hodnotami, normami těchto komunit a při jejich sladování. Za nezbytné považují tu skutečnost, že terénní sociální práce napomáhá příslušníkům romské menšiny v Novém Bydžově orientovat se v překlápění se z norem a hodnot své menšiny do norem a hodnot většinové společnosti.

TO6

V čem se podle vás změnilo vnímání romské komunity většinovým obyvatelstvem?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit, v čem změnilo vnímání romské komunity v Novém Bydžově ze strany většinového obyvatelstva města, neboť vyhrocená situace v roce 2010 velmi negativně ovlivnila vztah majoritní společnosti ve městě k ostatním obyvatelům z řad romské komunity.

Prostřednictvím odpovědí na tazatelskou otázku bylo následně analyzováno, že respondenti z řad pracovníků úřadu a z řad zastupitelů města se jednoznačně domnívají, že se vztah většinového obyvatelstva k romské komunitě ve městě nezměnil a je tedy založen na zakořeněných předsudcích. Osobně ale některé změny vnímají. R1: „*U mě samotné se změnil názor na Romy a jejich rodiny. Všechny neposuzuju stejně tak, jak tomu bylo do doby, než jsem měla možnost s nimi pracovat.*“ R1 dále uvádí: „*Myslím si, že stále právě přetrvává nějaká nechuť k Romům od ostatních lidí. No a tahle nechuť občas přechází i v nenávisť a rasismus.*“ R5 uvádí: „*Myslím si, že moc ne, i když sama vím, že se některé věci sice pomalu, ale mění. Ale myslím si, že většina vnímá stejně Romy negativně. Nejsem ale schopna plně posoudit, proč to tak je.*“ Tento názor sdílí i jeden respondent (R11), který je příslušníkem romské komunity ve městě, jeho odpověď je podobná. Další respondent (R9) si myslí, že se vnímání romské komunity ze strany majoritní společnosti změnilo. R9: „*Změnilo se tady hodně, změnilo se tady jako ohledně vzájemného napadání a nadávek, kdy to ustalo hlavně od nás cigánů a obyvatelé města to rozhodně vnímaj kladně. Je to taky o práci, že je víc našich zaměstnaných.*“ Jeden z respondentů (R12), který je také z romské komunity, nevnímá žádné změny, situace mu připadá stejná, nikdy nevnímal tyto vztahy nijak negativně. R12: „*Co chodím třeba ke kamarádce, která je bílá, tak se nic nezměnilo, my máme vztahy dobrý. To, jak vnímaj jiný mě, to musí posoudit jiný lidi.*“

Shrnutí TO6

Na základě analýzy odpovědí respondentů byl vyvozen závěr, že se vnímání romské komunity v Novém Bydžově ze strany většinového obyvatelstva téměř nezměnilo. Negativní vnímání vychází z hluboce zakořeněných předsudků, které však ve většině nejsou založeny na vlastních zkušenostech. Z rozhovorů s respondenty z romské komunity jednoznačně vyplynulo, že jejich vztah k většinovému obyvatelstvu není tak negativní, jak je to ze strany majority k nim. V tomto směru lze i připustit, že tito respondenti mohli být nechtěně ovlivněni tazatelkou, která s nimi pracuje dlouhodobě a je jejich terénní pracovník. Vzájemné vztahy jsou velmi dobré, založené právě na důvěře, respektu, ale i lidském přístupu. Zároveň však byla analyzována ta skutečnost, že pokud se oslovení respondenti vyjadřovali pouze za svoji osobu, tak většina uvedla, že oni sami vnímají romskou komunitu ve městě pozitivněji a zaznamenávají postupné, malé pokroky.

TO7

Kde vnímáte problémy a jiné rizikové situace ve vzájemném soužití romské komunity a většinového obyvatelstva, na které by se terénní sociální práce ve městě měla zaměřit?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit, kde oslovení respondenti vnímají problémy a jiné rizikové situace ve vzájemném soužití romské komunity a většinového obyvatelstva, kterým by měla být věnována pozornost při vykonávání terénní sociální práce ve městě.

Prostřednictvím odpovědí na tazatelskou otázku byly analyzovány odpovědi oslovených respondentů, kdy se v různých počtech objevují odpovědi totožné, respektive podobné. V šesti případech se objevila výchova dětí a mládeže a nezaměstnanost. R6: *„Především základní problém je výchova v rodině, aby si děti plnily své povinnosti. Pokud nebude součinnost rodičů, tak se s tím nic nenadělá. Problém taky vnímám v nezaměstnanosti.“* R7 k problému nezaměstnanosti Romů uvádí: *„Dokud nevzniknou nějaké státní sociální podniky, to znamená nějaká možnost trvalého zaměstnání, a které by spolupracovaly s obcemi, a tak by vznikla po VPP možnost do nich nastoupit, pak je to bludný kruh.“* Pět respondentů uvádělo jako další problém vzdělávání romské komunity. R10, který je z romské komunity k tomu sdělil: *„Dovedete si představit, jaké by to bylo, kdyby ty naše děti měly školy. Bylo by to dobrý, jinak vás nevezmou do práce.“* Tři respondenti vidí problém v bydlení a v předsudcích ze strany majority. R2: *„Riziko je, že majoritní společnost hází všechny do jednoho pytle. Neuvědomují si, že i Romové chtějí práci, ale právě díky předsudkům nemají vůbec rovné postavení na trhu*

práce.“ R3: „Terénní pracovníce by se měly zaměřit v důsledku posledních událostí na oblast bydlení. Motivovat a doprovázet klienty při zajišťování řádného bydlení s odpovídající nájemní smlouvou. Podle majoritní společnosti by na základě jejich předsudků bylo vhodné sestěhovat romskou komunitu na okraj města, což já osobně vnímám jako velké riziko. Terénní pracovníce mohou tyto věci ovlivňovat svou činností v bezpečnostní komisi a bytové komisi.“

Vždy jeden, nebo dva respondenti vnímají problémy v navýšení trestné činnosti, navštěvování heren, v konzumaci alkoholu, udržování pořádku a nedostatečných volnočasových aktivitách dětí a mládeže. R5: *„Je stále hodně trestné činnosti, asi nejvíce majetkové. Další problémy vnímám v tom, že hodně Romů hraje automaty a pijí alkohol, pak nemají na to, aby udrželi své děti u dalšího vzdělávání.“*

Shrnutí TO7

Na základě analýzy odpovědí oslovených respondentů byl vyvozen závěr, že problémy a rizikové situace, na které by se měla terénní sociální práce ve městě zaměřit, vnímají respondenti nejvíce ve velké nezaměstnanosti v romské komunitě, ve špatné výchově dětí a mládeže a následně pak v jejich nedostatečném vzdělávání. Dále v otázce bydlení a také v předsudcích ze strany majoritní společnosti, které nejsou založeny z jejich strany na vlastních zkušenostech. V menší míře jsou jako problém vnímány nedostatečné volnočasové aktivity dětí a mládeže, udržování pořádku v domech a jejich okolí, herny, alkohol a nebezpečí nárůstu trestné činnosti, kdy tento problém byl vztahován rovněž k mládeži.

Oslovení respondenti považují práci terénních sociálních pracovníků za nezbytný a důležitý mezičlánek mezi příslušníky romské komunity a příslušníky majoritní společnosti. Důležitou roli sehrávají terénní sociální pracovníci právě při poznávání norem a hodnot těchto komunit. Klienty z romské komunity podporují při zvládnání a nacházení kompromisů mezi těmito rozličnými normami a hodnotami.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaký vliv a dopad má terénní sociální práce v konkrétní romské komunitě – v Novém Bydžově. Informace jsem získávala formou polostrukturovaných rozhovorů v rámci kvalitativní strategie. Dvě třetiny respondentů byly experty na řešení problémů místní romské komunity. Jednalo se o čtyři pracovníky Města Nový Bydžov, kteří při výkonu své práce přicházejí do kontaktu s klienty z místní romské komunity, dále čtyři zastupitele města, kteří mohou ovlivňovat začleňování způsobů podpory do strategického a komunitního plánování města a zároveň mohou ovlivňovat získávání finančních prostředků na danou oblast. Poslední třetinu respondentů představovali čtyři příslušníci z místní romské komunity, kteří jsou klienty terénních sociálních pracovníků v Novém Bydžově. Způsoby realizace výzkumu a interpretace získaných dat byly popsány v empirické části této bakalářské práce.

V teoretické části jsem postupovala od všeobecného ke konkrétnímu. To znamená, že jsem se zabývala tím, co je sociální práce, její cíle, kdo je sociální pracovník a kdo klient. Popsala jsem jednu ze specifických forem sociální práce – terénní sociální práci. Pozornost v teoretické části byla věnována historii Romů jako takové, kdy jsem navázala na tuto skutečnost některými konkrétními historickými událostmi z našeho města od minulosti až do úplné současnosti. V teoretické části byly rovněž interpretovány formy pomoci, které Město Nový Bydžov do současnosti zrealizovalo. Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjištění vlivu a dopadu terénní sociální práce na konkrétní romskou komunitu v Novém Bydžově. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na identifikaci a popsání problémových oblastí, které jsou důležité pro samotné terénní sociální pracovníky, pro romskou komunitu a pro majoritní společnost ve městě. Pro výzkum jsem si stanovila dvě výzkumné otázky. Jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na členy romské komunity a jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na soužití ve městě. K první výzkumné otázce se vztahovaly čtyři tazatelské otázky, ke druhé výzkumné otázce se vztahovaly tazatelské otázky tři.

Na základě provedeného výzkumného šetření a analýzy rozhovorů s respondenty byl vyvozen závěr, že respondenti znají důležité oblasti poskytování terénní sociální práce, která má vliv na život romské komunity ve městě a napomáhá řešit řadu jejích problémů. Za nejdůležitější oblast kladně ovlivňující život této komunity považují všichni respondenti shodně dluhové poradenství. Tato oblast je i v odborných pramenech identifikována rovněž za problémovou,

kdy je potřeba velkého úsilí o nápravu, protože romské rodiny jsou hodnocené jako předlužené. Velká role při poskytování terénní sociální práce je přiřazována vybudování důvěry ze strany klientů ke svým pracovnícím, kdy se jedná o proces dlouhodobý a souvisí také se zkušeností pracovníka. Za nezbytnou součást vykonávání terénní sociální práce v romské komunitě je také považováno získání respektu. Součástí poskytování poradenství a služeb je navázání vzájemného vztahu. Ten by měl být doprovázen také lidským přístupem. Tyto faktory včetně lidského faktoru považují všichni respondenti za fungující a poskytovanou terénní sociální práci považují za kvalitní. Tyto údaje jsou ve shodě s odbornými prameny, kdy při realizaci sociální práce jde o nastavení rovnováhy a funkčnosti mezi prostředím a klientem i mezi pracovníkem a klientem, kdy vzájemná důvěra a empatie jsou důležitým nástrojem.

Formy pomoci, které jsou realizovány Městem Nový Bydžov, považují oslovení respondenti za dostatečné formy pomoci romské komunitě při její postupné integraci do společnosti. Rovněž se shodují, že terénní sociální práce v Novém Bydžově by měla být rozhodně zachována. Třetina respondentů se domnívá, že by měl být navýšen počet pracovníků pro terénní sociální práci ve městě. Několik dalších respondentů spojuje případné navýšení pracovníků s možností poskytování terénní sociální práce v celém správním obvodu Nového Bydžova, neboť tuto práci považují za zcela nezbytnou.

Všichni respondenti si myslí, že se stále ze strany většinového obyvatelstva negativní vnímání romské komunity příliš nezměnilo. Poukazují na to, že toto vnímání vychází z hluboce zakořeněných předsudků, které ale nemá většina příslušníků majoritní společnosti ve městě založeno na vlastních zkušenostech. Někteří respondenti dále uváděli svoje osobní vnímání s tím, že jejich vztah se poznáním této problematiky změnil. Respondenti, kteří jsou příslušníky romské komunity v Novém Bydžově, nehodnotili tyto vztahové situace nijak kriticky, chtějí být součástí obyvatelstva ve městě. Odborné prameny pak uvádějí toto vnímání minority majoritou a opačně jako vzájemnou neznalost s předsudky na obou stranách. Problémy v soužití romské komunity s většinovým obyvatelstvem vnímají respondenti nejvíce ve velké nezaměstnanosti v romské komunitě a špatné výchově v rodině, kdy příslušníci romské komunity jsou stále zaměřeni na současnost, tedy na život ze dne na den. Tento vztah k výchově souvisí i s nedostatečným vzděláváním v romské komunitě. Za rizikové považují respondenti právě předsudky ze strany majoritní společnosti, na jejichž základě jsou všichni Romové posuzováni stejně. Majoritní společnost není příliš nakloněna změně náhledu v tomto hodnocení. Respondenti pak pojmenovávají řadu problémů, na které

by měla být ještě více zaměřena terénní sociální práce. Toto zaměření by mělo být hlavně na děti a mládež v oblasti vzdělávání a trávení volného času, protože zvýšení úrovně jejich výchovy a vzdělávání jsou právě kroky, které jim pomohou překročit pomyslný most ze zajetí svého postavení na žebříčku naší společnosti. V odborných pramenech je často uváděno, že by vzdělávání těchto dětí mělo probíhat na běžných školách. Rovněž je ale uváděno, že český pohled na tuto problematiku je velmi tradiční. Od tohoto tradičního pohledu se alespoň malým dílem odlišují přípravné třídy pro romské děti, které byly rovněž zmiňovány. Ty jim umožňují získání potřebných návyků, které jsou zatím málo viditelným přechodem k úspěšnému zvládnutí základního a navazujícího vzdělání.

Po výzkumném šetření lze konstatovat, že všichni respondenti vnímají vliv a dopad terénní sociální práce ve městě kladně, a to jak na romskou komunitu, tak i na soužití romské komunity s majoritní společností. Je třeba pokračovat v této práci, kterou někteří respondenti označovali v rozhovoru zároveň za poslání. V majoritní společnosti totiž převažuje stále postoj diskriminační. Bylo by proto dobré a prospěšné poučit se ze zkušeností těch, kteří s příslušníky tohoto etnika denně pracují a dosahují postupně výsledků s využitím úsilí svého i svých klientů. Je třeba přestat na Romy nahlížet jako na nutné zlo v našem blízkém, či vzdálenějším okolí. Je třeba chtít porozumět jejich tradicím a způsobu života, tedy jejich normám a hodnotám. Nepovažovat vždy za jediné a správné normy a hodnoty majoritní společnosti. Na druhou stranu je však třeba, aby Romové porozuměli normám a hodnotám majoritní společnosti. Je třeba si uvědomit, že bude trvat ještě několika generacím Romů, než překonají řadu momentů v jejich historii, které dlouhodobě poznamenaly jejich životní styl a vztah k majoritní společnosti. Sami však tyto problémy nezvládnou. Proto je třeba intenzivně s nimi pracovat a podporovat jejich snahu o začlenění, své úsilí zaměřit především na romské děti a mládež, aby pro ně přišla doba, kdy se budou moci konečně zbavit nálepky „Romové - sociálně vyloučení“.

Seznam použité literatury

- BAKALÁŘ, P., *Psychologie Romů*. 1. vyd. Praha: Votobia, 2004. 179 s. ISBN 8072201808.
- BALVÍN, Jan, *Metody výuky romských žáků*. 1. vyd. Praha: Radix, 2007. 200 s. ISBN 978 80-86031-73-6.
- FRIŠTENSKÁ H., VÍŠEK P., *O Romech*. vyd. Praha: VCVS ČR, 2002. 141 s.
- FRIŠTENSKÁ H., ŠIŠKOVÁ T., VÍŠEK P., *Řetízek II O Romech*. vyd. Praha: Občanské sdružení R-Mosty, 2004. 102 s.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80_7367-040-2.
- HORVÁTHOVÁ, J. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. vyd. MŠMT: 1998. 51 s. ISBN 8023837516.
- JANEBOVÁ, R. *Teorie a metody sociální práce – reflexivní přístup*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 117 s. ISBN v tisku.
- JANOUSHKOVÁ, K., Nedělníková, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. 550 s. ISBN 978-80-7368-503-4.
- KAPPL, M. Distanční text k předmětu: *Problematika menšin*. vyd. Hradec Králové: ÚSP UHK, 2013. 62 s.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2001. 168 s. ISBN 8090307000.

NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.

NEDĚLNÍKOVÁ, D. ed. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. 201 s.

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. 75 s. ISBN 80-85850-00-1.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5.

ŠIŠKOVÁ, T. ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 280 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. vyd. Písek: Renesance. 1996. 159 s.

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin.

Žádost o finanční podporu z OP LZZ. Podpora integrace Romů v Novém Bydžově. 2012. 39 s.

Seznam příloh

Příloha A - prázdný formulář pro rozhovory

Příloha B – přepis rozhovoru s respondentem

Příloha A

Prázdný formulář pro rozhovory

R:

Záznam polostrukturovaného rozhovoru s respondentem

Výzkumné otázky (dále VO):

- **VO1**
Jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na členy romské komunity?
- **VO2**
Jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na soužití ve městě?

Tazatelské otázky k VO1:

- **TO1**
V jakých oblastech má terénní sociální práce dopad na život romské komunity a řešení jejich problémů?

- **TO2**
Myslíte si, že využívání terénní sociální práce klienty souvisí s důvěrou k terénní sociální pracovníci (proč a jakým způsobem)?

- **TO3**

Jaká forma pomoci by podle vašeho názoru ovlivnila situaci místní romské komunity?

- **TO4**

Jaký je váš názor na další zachování terénní sociální práce, případně její rozšíření?

Tazatelské otázky k VO2:

- **TO5**

Jaký vliv má poskytování terénní sociální práce na soužití romské komunity s majoritní společností?

- **TO6**

V čem se podle vás změnilo vnímání romské komunity většinovým obyvatelstvem?

- **TO7**

Kde vnímáte problémy a jiné rizikové situace ve vzájemném soužití romské komunity a většinového obyvatelstva, na které by se terénní sociální práce ve městě měla zaměřit?

Příloha B

Záznam polostrukturovaného rozhovoru s respondentem R2

Výzkumné otázky:

- **VO1**
Jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na členy romské komunity?
- **VO2**
Jaký vliv a dopad má terénní sociální práce na soužití ve městě?

Tazatelské otázky:

- **TO1**
T: V jakých oblastech má terénní sociální práce dopad na život romské komunity a řešení jejich problémů?
R2: Já pracuju na úřadě necelé 2 roky a věnuju se právě romské komunitě. Vnímám dopad své práce především v oblasti pomoci při řešení dluhové problematiky. Například při vyjednávání splátkových kalendářů a při komunikace s exekutory. Potom asi v hájení práv a zájmů klientů. Prakticky to znamená, že je doprovázím na jednání na úřad práce, do bank, pojišťoven a někdy k lékaři, kde jim pomáhám při řešení problémů. Klienti také vyhledávají pomoc při řešení bytové problematiky. Je to třeba zjišťování informací o azylovém bydlení a informace o možném ubytování v rámci města a jeho blízkého okolí.
- **TO2**
T: Myslíte si, že využívání terénní sociální práce klienty souvisí s důvěrou k terénní sociální pracovníci (proč a jakým způsobem)?
R2: Myslím si, že ano.
T: Proč si to myslíte?
R2: Myslím si, že vybudování vztahu mezi klienty a pracovníci je velmi důležité. Řekla bych, že až klíčové pro výkon této práce, neboť se domnívám, že pokud získá klient ke mně důvěru, můžeme nastolit spolupráci při řešení záležitostí. Ty záležitosti můžou úzce souviset s jeho soukromým.

- **TO3**

T: Jaká forma pomoci by podle vašeho názoru ovlivnila situaci místní romské komunity?

R2: Jako pracovnice města bych uvítala větší součinnost a výměnu informací s pracovníky Úřadu práce v Novém Bydžově. Informace z jejich strany jsou totiž ve vztahu k nám velmi omezené. Jinak celkově by se měla pozornost zaměřit na výchovu a vzdělávání dětí, především prostřednictvím nízkoprahového zařízení. Vyhledávat tyto klienty v terénu a působit na ně dlouhodobě od malička.

T: Napadá vás ještě nějaká forma pomoci?

R2: Ještě mě napadá nějaký podnikatelský záměr soukromého podnikatele, který by si otevřel fabriku. Něco jako sociální podnik a umožnil členům z romské komunity pracovní příležitosti.

- **TO4**

T: Jaký je váš názor na další zachování terénní sociální práce, případně její rozšíření?

R2: Můj názor je ten, že je třeba zachovat terénní práci obou pracovnic, neboť v tomto počtu jsou schopny práci s romskou komunitou v Novém Bydžově pojmout.

T: Myslíte si, že by bylo třeba více terénních pracovníků?

R2: Dle mého názoru není v tuto chvíli třeba rozšíření o více pracovnic. Tato práce je v každém případě potřebná v působení na komunitu.

- **TO5**

T: Jaký vliv má poskytování terénní sociální práce na soužití romské komunity s majoritní společností?

R2: Jako pracovnice jsem dennodenně vystavována k obhajování romské komunity před majoritou a naopak. Je třeba působit na obě strany a postupně rozbít předsudky, uvádět věci na pravou míru. Většina majoritní společnosti nezná způsob myšlení Romů, a proto je podle mého názoru při společných jednáních účast nás terénních pracovnic důležitá. Jsme vlastně v roli prostředníka, který zná obě strany.

- **TO6**

T: V čem se podle vás změnilo vnímání romské komunity většinovým obyvatelstvem?

R2: Protože žiju v Novém Bydžově od narození, tak si myslím, že pokud si vztáhnou tuto otázku k vyhocené situaci, která u nás byla v roce 2010, tak mohu říct, že se právě vnímání romské komunity většinovým obyvatelstvem nezměnilo příliš k lepšímu.

T: Proč si to myslíte?

R2: Myslím si, že je to na základě zarytých předsudků ze strany majority. Terénní sociální práce byla rozšířena a zintenzivněna. Lze obecně říct, že nedochází ke konfliktům a přepadávání mezi členy romské komunity a členy majoritní společnosti ve městě. Situaci ve městě hodnotím jako stabilní. Soužití majority a Romů je poklidné, nicméně majoritní společnost bude mít vůči Romům asi ještě dlouho předsudky.

- **TO7**

T: Kde vnímáte problémy a jiné rizikové situace ve vzájemném soužití romské komunity a většinového obyvatelstva, na které by se terénní sociální práce ve městě měla zaměřit?

R2: Jako problém vnímám již zmiňované předsudky ze strany majoritní společnosti. Majoritní společnost totiž vnímá Romy jako povaleče a osoby, které žijí z našich daní, a tyto osoby následně peníze vhadzují do herních automatů nebo je propijí a prokouří. V Novém Bydžově je dle mého názoru dost velké množství pro hazard. Ale na druhou stranu řada Romů se v těchto prostorách sdružuje, ale neznamená to, že se všichni chovají, jak jsem uváděla.

T: Kde tedy vnímáte rizika?

R2: Riziko je, že majoritní společnost hází všechny do jednoho pytle. Neuvědomují si, že i Romové chtějí práci, ale právě díky předsudkům nemají vůbec rovné postavení na trhu práce.